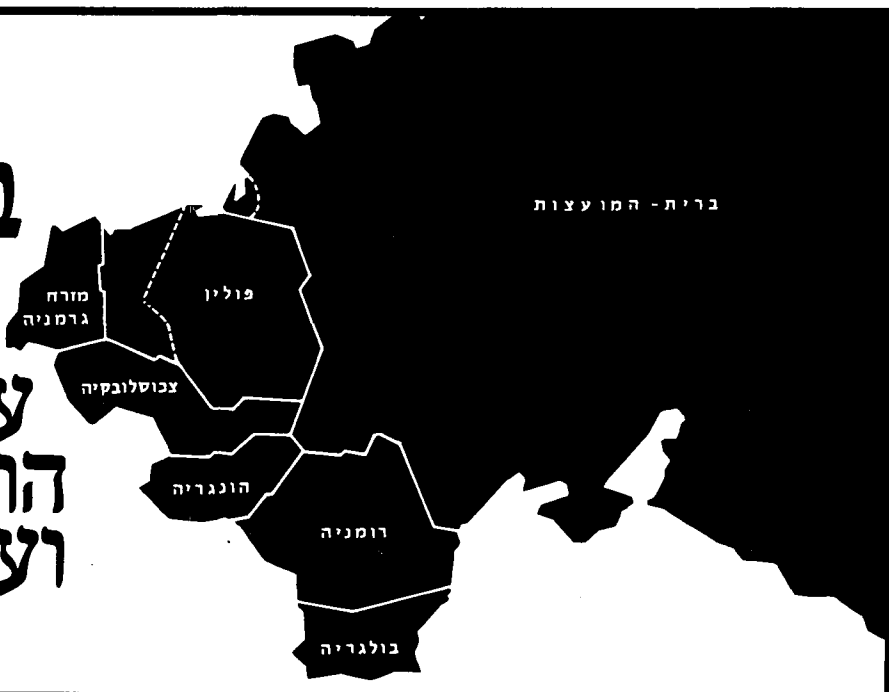

ברית ורשה עבר הווה ועתיד

רס"נ מאיר

מוסקבה, יצירת בסיס „חוקי“ חדש להצבת כוחות של ברית-המועצות ולהחזקתם בהונגריה וברומניה.

מלכתחילה גרסו הסובייטים כי ברית ורשה הינה מערכת הגנתית המורכבת מחברים שוי זכויות, אשר עיקר חובתם לעמוד נגד גרמניה המערבית המתעוררת מחורבנה ועלולה להכות פעם נוספת את עמי מזרח-אירופה. אולם במהרה התברר כי ברית ורשה נועדה להיות נשלטת באורח בלעדי על-ידי מוס-קבה, במגמה לשרת את מדיניותה במרחב.

אמנת ברית ורשה הקימה ב-1955 שני גופים עיקריים, אשר נועדו למלא את משימותיה של המערכת החדשה:

- ועדת-הייעוץ המדינית (סעיף 6 באמנה) שנועדה להיות הגוף הבכיר של הברית ואשר תפקידה היה לתאם את כל הצדדים הלא-צבאיים של הברית. חברי הוועדה — נציג אחד של כל ממשלה חברה (בדרג מיניסטריאלי או שהוסמך במיוחד לצורך זה) — הוסמכו באמנה למנות גופי עזר רב-צדדיים מיוחדים, שיסייעו להם בתפקידם. גופים כאלה הוקמו ב-1956, בכינוס הוועדה בפראג. אלה כללו מזכירות קבועה, המורכבת מנציגי כל המדינות החברות, וועדה קבועה לתיאום מדיניות-החוץ.

- הפיקוד המאוחד (סעיף 5 באמנה), שתפקידו ליישם את האמצעים שהוסכם עליהם במשותף (הנחוצים לחיזוק כוחן ההגנתי של המדינות החברות) במטרה „להגן על העמלים שוחררי השלום, לערוב לשלמות הגבולות ולהבטיח הגנה מפני תוקפנות אפשרית“. בראש הפיקוד הועמד קצין סובייטי ולר-שותו מטה כללי על-לאומי, המורכב מנציגי המדינות החברות. למפקד סגנים כמספר חברות הברית, המשמשים בדרך כלל שרי-ההגנה בממשלותיהם.

אולם היישום המתואם של התפישה הבטחונית הסובייטית בפעילות ברית ורשה לא הושג מייד בשלבים הראשונים

הדיונים בסוגיית בטחון אירופה הגיעו לשלב מעשי עם תום ועידת הלסינקי לביטחון ולשיתוף-פעולה באירופה ונוצר בסיס להבנה התחלתית בין ארצות-הברית לברית-המועצות בשאלת קיצוץ הכוחות ביבשת; על רקע זה עולה שוב על הפרק בעיית עתידם של הארגונים הצבאיים הרב-לאומיים באירופה. רבות נכתב ודובר על הברית המערבית הצפון-אטלנטית (נאט"ו); פחות ידוע על הצד האחר של המטבע הבטחוני האירופי, ברית ורשה, העתידה לעבור תמורות רבות-משמעות; זאת, אם יתממש חזונו של אלה — ובראשם הסובייטים — השואפים לראות בהחזרת הכוחות האמריקניים המוצבים באירופה, או חלקם, לצדו המערבי של האוקיינוס האטלנטי. ברית ורשה — או ככינויה הרשמי במזרח-אירופה „האמנה לידידות, לשיתוף פעולה ולסיוע הדדי בין מדינות הגוש המזרחי“ — נוסדה ב-14 במאי 1955. באותה שנה חתמו על האמנה נציגי אלבניה, בולגריה, הונגריה, גרמניה המזרחית, פולין, רומניה, ברית-המועצות וצ'כוסלובקיה. כינונה של הברית היה בשעתו פועל יוצא הגיוני של התפיסה הסובייטית את השינויים שחלו באירופה בעשור השנים, שחלפו מאז תום מלחמת-העולם השנייה: הקמת מערך קומוניסטי להגנה אזורית שיקפה באותה עת את השקפתה של מוסקבה, שעליה להתאים את מדיניותה הבטחונית למערכת האיומים החדשה הנוצרת במערב, מחד-גיסא, וליעל במידה רבה את אמצעי השליטה שלה בארצות הגרורות, מאידך-גיסא.

מספר התפתחויות מרכזיות היוו את הרקע לכינונה של ברית ורשה:

- אישורם של הסכמי פריז (מ-23 באוקטובר 1954), אשר פתחו פתח בפני חימושה-מחדש של גרמניה המערבית;
- כניסתה של גרמניה המערבית לנאט"ו ב-9 במאי 1955;
- פינוי הכוחות הסובייטיים מאוסטריה חייב, מהבחניה של

לאחר כינון הברית. היה זה תהליך ממושך, שחייב מאמץ וסבלנות מצד מנהיגת הברית. בשלבים הראשונים פעלה הברית כארגון בעל יכולת ותיאום מוגבלים, תוך אינטגרציה מינימלית בלבד. עד 1960, עת החליטו הסובייטים להחיות את רעיונם הראשוני בדבר המערכת הבטחונית האינטגרלית, לא התקיימו למעשה במסגרת ברית ורשה כל משחקי מלחמה או תמרונים משותפים. גם ועדת-היעוץ המדינית, שאמורה היתה להתכנס פעמיים בשנה, קיימה שלוש פגישות בלבד בשש השנים הראשונות מאז כינון הברית. מטעם-הברית, שהוקם במוסקבה, כלל בשנים אלה רק גוף שלדי מצומצם, ללא סמכויות מוגדרות או ממשיות.

אין פירוש הדבר, ששנים אלה, „בזבזו“ לחלוטין מבחינת ברית-המועצות. בתקופה זו חלה האחדה חלקית של מערכות הנשק בצבאות הברית, תוך התאמה של יצור החימוש לפי מתכונת סובייטית. במקביל הוחדרו בהדרגה הדוקטרינה הצבאית הסובייטית והמבנה הארגוני של הצבא הסובייטי לכוחות המזוינים של כל אחת ממדינות ברית ורשה.

במסגרת הדוקטרינה הבטחונית הסובייטית של אותה תקופה נועדו לכוחות ברית ורשה תפקידים בעלי משמעות מקומית ומוגבלת בזירה הצפונית של מזרח-אירופה, בחסות ה„מטריה הגרעינית“ של ברית-המועצות. למרות שלצבאות הברית סופקו טילים טקטיים בעלי טווח של כ-200 ק"מ, אשר לפחות להלכה יכלו לשאת ראשי-נפץ גרעיניים, נשארו הם במתכונת מוגבלת של כוחות קונבנציונליים בלבד.

ב-1959 חל השינוי הראשון. ההנהגה הסובייטית, בראשותו של חרושצ'וב, החליטה לבסס את האסטרטגיה הצבאית על יסוד ההרתעה הגרעינית. על יסוד האמונה כי מלחמה עם ארה"ב חדלה מלהיות סבירה, ונוכח התגברות המודעות לצרכים הפנימיים ולעול הכבד הנובע מהוצאות מופרזות לצרכי ביטחון, החלו הסובייטים לצמצם את כוחותיהם הקונבנציונליים ולפתח במקביל את הזרועות האסטרטגיות של צבא ברה"מ. ליישום החלטה זו — צמצום הכוחות הסובייטיים ב-1.2 מיליון איש והעמדת המצבה על 2.4 מיליון חיילים וקצינים — היתה השלכה ישירה על צבאות ברית ורשה. אלה נועדו עתה למלא את הפער בכוח-אדם, שנוצר עקב הצמצומים בצבא הסובייטי ולהבטיח את זירת הפעולה. המזרח-אירופית מפני מתקפה מערבית.

לכאורה היה זה צעד פרדוכסלי — להעניק משנה חשיבות לצבא אות ברית ורשה דווקא בתקופה בה גברו קשייה של ברה"מ לשלוט במדינות מזרח-אירופה, ששאפתן לעצמאות גברה. אולם בדיעבד מסתבר כי החלטתו של חרושצ'וב לתת תנופה מחודשת לברית ורשה היתה נכונה; וזאת מכמה סיבות:

- דווקא על רקע תביעתן של מדינות הגוש לעצמאות-יתר מצאו הסובייטים לנכון להשתמש במוסדות המדיניים של ברית ורשה, ובמיוחד בוועדת-היעוץ המדינית, כאמצעי יעיל להשפיע במרוכז על הנהגותיהן של מדינות מזרח-אירופה.

- העלאת קרנה של הברית היתה אמורה לספק לפחות חלק מתביעותיהן של מדינות מזרח-אירופה, להקנות להן תפקיד חשוב יותר — ולכאורה שווה לזה של ברה"מ — בתהליך קבלת החלטות בסוגיות הנוגעות לעתידו של הגוש המזרחי. (ודבר זה באמת הושג).

- בהבאת הנושאים הבעייתיים של הגוש המזרחי בפני מוס-

דות הברית, ובהשגת החלטות „פה אחד“, השכילו הסובייטים להציג דמות של „אחידות דעות“ ושל „גיבוש“, נוכח התעמולה הסינית על התפוררות מאחזה של ברה"מ בגרורותיה.

- חידוש פעילותה של הברית נתן למוסקבה, „הצדקה חוקית“ להעתקת כוחותיה במזרח-אירופה, ובדרך זו איפשר לסובייטים מעורבות עמוקה יותר בהתפתחויות הפנימיות של מדינות הברית.

התמורות שחולל חרושצ'וב בברית ורשה התקבלו במורת-רוח ברורה במדינות מזרח-אירופה. מרביתן הבינו את משמעות התמורות הללו כניסיון סובייטי להגביר את שליטתה של מוסקבה עליהן.

נוסף לכך, הבינו חברות הברית כי הגדלת צבאותיהן חייבה הגדלה מקבילה ניכרת בהוצאות הביטחון שלהן, דווקא בתקופה של שקט בזירה האירופית והפחתת החשש המעשי מפני מתקפה מערבית כלפי מדינות ברית ורשה. כן הובהר לחברות כי הגברת השליטה של ברה"מ על מוסדות ברית ורשה משאירה סמכויות סמליות בלבד בידי צבאותיהן של המדינות הגרורות ומאפשרת צינורות פיקוח ישירים על הנעשה בקרב ההנהגות המדיניות והבטחוניות המקומיות.

על רקע זה יובנו התבטאויותיהם של מנהיגי מדינות מזרח-אירופה, ובראשן רומניה, החוזרים ומבהירים — גם אם במרומז — את הסתייגותם מהמתכונת המונופוליסטית הנוכחית שעיצבו הסובייטים לברית. במסגרת זו בולטת התבטאותו של אחד ממנהיגי המפלגה הקומוניסטית הרומנית ביולי 1968, לפיה: „אנו סבורים כי יש לשפר את היחסים בתוך הקואליציה (הברית), ובמיוחד במגמה להדגיש את השוויון של חברות הקואליציה, בצורה כזו, שכל מדינה תוכל לתרום את חלקה בעבודתה היום-יומית של הקואליציה“.

אולם ביקורתם של המזרח-אירופים ואפילו הסתייגותם של מנהיגי הממסד הבטחוני הסובייטי — שחששו בראשית שנות השישים מפני צמצום השפעתם ויוקרתם נוכח הפחתת העוצמה הכמותית הקונבנציונלית של צבא ברה"מ — לא הועילה. לא זו בלבד ששלושת מפקדי הברית מאז הקמתה היו והינם קצינים סובייטים (קונייב, גרצ'קו ויעקובובסקי), אלא אף ארבעת הרמטכ"לים של הברית עד עתה היו כולם סובייטים, ואין לצפות לשינוי במידת השליטה הסובייטית הבלעדית בברית בעתיד הנראה לעין.

וזאת ועוד: מאז 1963 החלו הסובייטים ליישם את ה„אסטרטגיה החדשה“ שלהם — הן לגבי גיבוש המבנה של הברית ומוסדותיה והן לגבי הדוקטרינה הצבאית. בתמרוני „קוורטט“ ב-1963, „סופת אוקטובר“ ב-1966, „ולטבה“ ב-1966, „רודופי“ ב-1967, „אודר-ניסא“ ב-1969, „אחוזות לוחמים“ ב-1970, תירגלו צבאות ברית ורשה, בפיקוד סובייטי, מבצעים יבשתיים לטווחים גדולים, כולל הנחתות והצנחות. תמרונים אלה החלו כולם בסיפור מעשה של תגובה מזרח-אירופית למתקפה מערבית, וכללו הנחתה ראשונית של טילים בעלי ראש-נפץ גרעיני, המוחזקים באורח בלעדי בידי הכוחות הסובייטיים עד עצם היום הזה. משמעותם של תמרונים אלה היתה תירגול הגיבוש הצבאי של צבאות הברית בתפקידים המרכזי והפגנתו: להיות בסיס קונבנציונלי מוצק ומרתיע למקרה של מלחמה במרוכז-אירופה, תוך הישענות על עוצמתה האסטרטגית-גרעינית של ברה"מ עצמה.

מערכת ההסכמים הדו-צדדיים במזרח-אירופה

	ברה"מ	גרמניה המזרחית	צ'כיה	פולין	רומניה	בולגריה	הונגריה
ברה"מ	—	12.6.64	6.5.70	8.4.65	7.7.70	14.5.67	7.9.67
גרמניה המזרחית	12.6.64	—	17.3.67	15.3.67	1.10.70	7.9.67	18.5.67
צ'כיה	6.5.70	17.3.67	—	1.3.67	16.8.70	26.4.68	14.6.68
פולין	8.4.65	15.3.67	1.3.67	—	12.11.70	6.4.67	16.5.68
רומניה	7.7.70	1.10.70	16.8.70	12.11.70	—	19.11.70	24.1.48
בולגריה	14.5.67	7.9.67	26.4.68	6.4.67	19.11.70	—	10.7.69
הונגריה	7.9.67	18.5.67	14.6.68	16.5.68	24.1.48	10.7.69	—

יינות וממוכנות), ובצ'כוסלובקיה — קבוצת-הכוחות המרכזית (מוערכת בכ-5 דיביויות). אין ספק שסדר-כוחות מרשים זה, שנועד מלכתחילה להוות את חוט השדרה הקונבנציונלי של ברית ורשה מול צבאות נאט"ו, מהווה את הערובה היעילה ביותר לשמירת ההגמוניה הסובייטית בגוש המזרחי. זאת, באשר עצם נוכחותם במדינות הגרורות אמורה לשמש גורם הרתעה אמין מפני זעזועים פנימיים בלתי-רצויים לברה"מ. נראה כי ניתן לקבוע בוודאות, על סמך נסיון העבר, כי ברית ורשה תמשיך גם להבא בתהליך הממושך של הפיכת הברית מארגון בעל תפקידים הגנתיים לארגון המאופיין ביכולת התקפית מובהקת. כל עוד לא יחולו תמורות מפליגות באסטר-טגיה הסובייטית הכוללת, לא צפויים שינויים ביעודה הצבאי של ברית ורשה.

אולם ככל שגוברת ההפשרה באירופה, וככל שמתהדקים הקשרים בין מדינות מזרח אירופה למערבה, הולכים ופוחתים הסיי-כויים לעימות צבאי באירופה, בו יבואו לידי ביטוי עוצמתה ותפישתה הבטחונית של ברית ורשה. בתנאים אלה גוברת החשיבות של הברית בעיני הסובייטים כמכשיר לשמירת הש-ליטה הסובייטית על גרורותיה, דווקא בתקופה בה ההתקרבות

תיקון שגיאות

בחוברת 236 נפלו לצערנו 2 שגיאות דפוס כדלקמן:

א. בעמוד 37, טור ימני, שורה ראשונה צ"ל „כל משגר דראגון עולה 30,000 דולר" ולא 300,000 דולר.

ב. בעמוד 49, בטבלת ההשוואה בין (M.-1970) B.M.D לבין שרידן צ"ל מהירות במים של שרידן 6.5

קמ"ש ולא 65 קמ"ש כפי שכתוב.